

Noen økobønder slutter - hva er årsakene?

Siden 2002 har mellom 150 og 200 produsenter årlig meldt seg ut av Debio. Den viktigste årsaken til utmelding var for mye byråkrati med kontroll og sertifisering. For dem som driver økologisk er det viktigste problemet uforutsigbare politiske rammevilkår. Økonomiske forhold var viktige årsaker eller problemer for alle.

Anne-Kristin Løes¹, Ola Flaten², Gudbrand Lien³ og Matthias Koesling¹

¹Bioforsk Økologisk, ²Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF), ³NILF og Høgskolen i Lillehammer
anne-kristin.loes@bioforsk.no

Langsamt flere, men stadig større

I årene 2002 - 2008 meldte 1267 primærprodusenter seg ut av Debio, mens 1805 meldte seg inn. Det har vært omlag 180 utmeldinger per år (figur 1), og trenden ser ikke ut til å avta. Interessen for omlegging var liten i 2004-06, men er nå igjen økende. Per 1.1.2009 var 2704 produsenter med i Debio-ordningen, og inkludert karens var 5,1 % av jordbruksarealet økologisk. Det er imidlertid fortsatt langt igjen til målet om 15 % økologisk matproduksjon i 2015. Bioforsk Økologisk og NILF har nylig avsluttet et forskningsprosjekt for å undersøke årsakene til at norske bønder melder seg ut av Debio, og de viktigste resultatene er omtalt her.

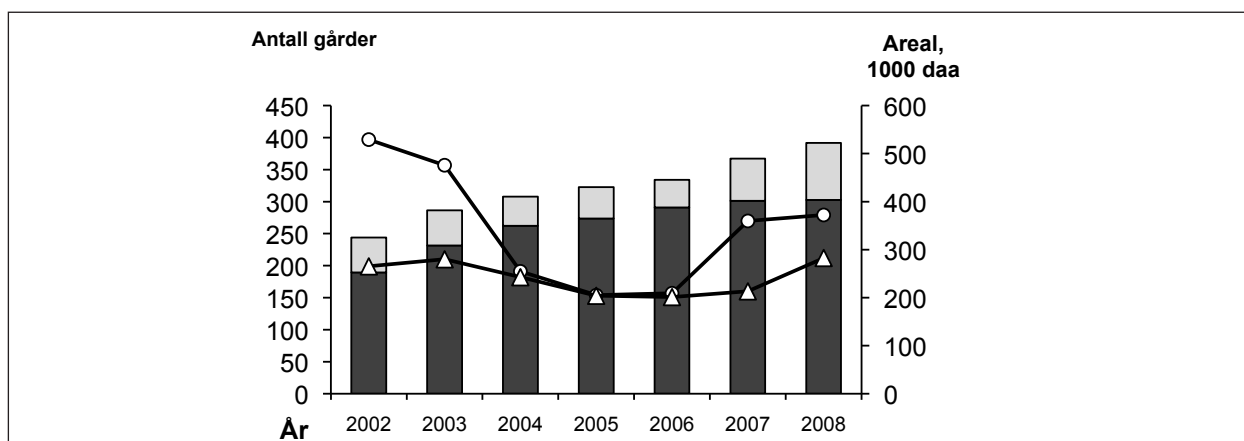
I 2004-07 hadde om lag 16 % av økobønderne for lite driftsromfang til å motta produksjonstilskudd. Blant de utmeldte var det omtrent like mange, 19 %. Det er altså ikke bare små eller svært ekstensivt drevne gårder som blir utmeldt. Likevel går strukturutviklinga betydelig raskere i økologisk landbruk. Fra 2002 til 2007 økte jordbruksarealet på en gjennomsnittsgård fra 176 til 213 daa; for økogårder var økningen fra

197 til 255 daa. Antall melkekyr i en gjennomsnittlig besetning økte fra 15 til 18; for økobesetninger var økningen fra 15 til 20 (Koesling & Løes 2008). De som melder seg ut har mindre areal og færre dyr enn de som melder seg inn.

Fortsatt utmelding

Bønder som planlegger å avvikle drifta kan tjene på å legge om til økologisk landbruk de siste årene. Årlig legges det ned flere tusen gårdsbruk i Norge. Er det blant disse at vi finner de utmeldte økobønderne? Et omfattende spørreskjema ble sendt til alle produsenter som var utmeldt av Debio mellom 2004 og september 2007 og berettiget til produksjonstilskudd (523 stk), og en kontrollgruppe som hadde mottatt tilskudd til økologisk produksjon i 2006 (621 stk). Bare 18 % av de utmeldte hadde lagt ned drifta (Lien *et al.* 2008). Det er altså ikke mange bønder som har brukt omlegging som en nedleggingsstrategi.

De fleste bønderne svarte på hvilken driftsform de vurderer at det er på gården om 5-10 år. Hele en av fire med Debiogodkjenning i 2006 svarte at drifta ikke vil

Figur 1. Utvikling i antall primærprodusenter i Debio over tid, vist som inn- og utmeldte gårder, sammenholdt med utvikling i Debiogodkjent økologisk areal og karensareal i perioden 2002-2008.

fortsette å være økologisk. 20 % av dem som vil gi seg planlegger å legge ned, 40 % vil drive konvensjonelt og 40 % vil drive etter økologiske prinsipper, men uten godkjenning fra Debio. Blant disse økointeresserte bøndene er det over halvparten som hevder at de aldri bruker kunstgjødsel eller kjemiske plantevernmidler. (Lien *et al.* 2008). Likevel ønsker de ikke å delta i Debio-ordningen og motta tilskudd til økologisk drift. Planteproduksjonen hos disse økoinspirerte er overveiende grovfôr. Det gjør det enklere å forstå den lave bruken av konvensjonelle innsatsfaktorer. Samtidig er det tydelig at et godkjent økologisk driftsopplegg krever mer enn fravær av kunstgjødsel og sprøytemidler.

Årsaker til utmelding

Bøndene rangerte problemer med å drive økologisk, eller årsaker til å melde seg ut, ved å bedømme ulike utsagn på en skala fra 1 ("ikke viktig") til 7 ("svært viktig"). De viktigste årsakene til utmelding var for mye byråkrati, for små tilskudd, for lav merpris, uforutsigbare politiske rammevilkår og et komplisert økologisk regelverk (tabell 1). Økologene har mindre problemer med regelverk og kontroll, men klager over uforutsigbare politiske rammevilkår. De ønsker seg også høyere merpris og mer tilskudd, men er likevel mer fornøyd med det økonomiske resultatet enn dem som melder seg ut for å drive konvensjonelt. Agronomiske utfordringer var mindre viktige enn økonomiske, men mange hadde problem med ugras. Veiledning og sosiale forhold, var av mindre betydning. Mange

kommenterte at de savnet mer kommunikasjon og hjelp til å tilpasse seg regelverket fra Debio sin side.

Hvordan få færre til å slutte?

Norske myndigheter bør øke forståelsen for at vi trenger regler og kontroll for å definere og forvalte økologisk landbruk. Det bør også kommuniseres bedre hva som gjøres for å ivareta norske interesser, for eksempel for å få unntak fra EU-regler som er dårlig tilpasset norske forhold. Offentlige kontrollorganer skal ikke drive kommersiell rådgivning, men må likevel ha fokus på å yte service. Det bør vurderes om kontrollen kan forenkles, for eksempel med sjeldnere inspeksjoner. Økobønder som satser er mer inspirert av miljø- og sunnhetshensyn enn dem som gir opp. Dette understreker betydningen av å informere om fordeler ved den økologiske driftsformen utover de rent økonomiske. Gardbrukere trenger slik informasjon for å bli inspirert til å legge om, og motivert til å fortsette. Det trengs tydelige røster med tillit blant bønder flest som kan forklare argumentene for økologisk drift, og hvorfor myndighetene ønsker å støtte denne driftsformen.

Referanser

- Koesling, M. & A.K. Løes. 2008. Alt under kontroll? Økologisk landbruk 2008(1):42-43.
- Lien, G., O. Flaten, M. Koesling & A.K. Løes. 2008. Utmelding av norske økobønder - hva er årsakene? Resultater fra en spørreundersøkelse høsten 2007. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) Diskusjonsnotat 1/2008: 60 s.

Tabell 1. De 11 viktigste problemer eller årsaker til utmelding blant tidligere og nåværende økobønder i Norge rangert etter gjennomsnittsverdi blant alle informanter, og rangeringen av disse 11 problemene/årsakene blant fire grupper av bønder. Gruppene er: Økolog = Økologisk drift om 5-10 år. Økoinspirert = Utmeldt eller planlegger utmelding innen 5-10 år, driver eller vil da drive etter økologiske prinsipper, men uten Debiogodkjenning. Konvensjonell = Utmeldt og driver konvensjonelt, eller vil gå over til konvensjonell drift innen 5-10 år. Nedlagt = Utmeldt eller planlegger utmelding på grunn av nedleggelse innen 5-10 år.

Utsagn	Økologisk	Økoinspirert	Konvensjonell	Nedlagt
1 For mye byråkrati med Debio-sertifisering og -kontroll	6	1	1	7
2 For små tilskudd til økologisk landbruk	3	5	3	2
3 Uforutsigbare politiske rammevilkår for økologisk landbruk	1	4	5	5
4 For lave pristillegg på økologiske varer	2	6	4	1
5 For kostbare økologiske driftsmidler (såfrø, fôr..)	4	7	8	2
6 Endringer i regelverket for økologisk drift	5	3	9	11
7 Komplisert økologisk regelverk	8	2	6	10
8 Utilfredsstillende økonomiske resultater	10	9	2	4
9 Lite motiverende at økologiske varer i omsetningsledd selges som konvensjonelle	7	8	12	8
10 Stor usikkerhet/risiko om framtidig inntekt	11	10	7	6
11 Ugrasproblemer	9	16	11	9